

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

ԱՄՕԹԻԱԾՈՒԹԻՒՆ.

(Յէսայ — Սէրգէս ԻԳ, 4—6)

Առտուած, իմ կեանքիս պատճառն ու տէրը, աչքիս արատութիւնից ինձ հեռու պահիր ու ամենայն չար ցանկութիւնից ազատ մնամ: Մի թողնիլ, որ ճանապարհից դուրս գամ, անարատ կեանքիցս հեռանամ և անամօթ սրտից ինձ պահէր:

Քո մատին պիտի խօսիմ, ով ամօթխածութիւն, որ առաքինութիւնների մէջ ամենահրապուրիչն էս, ամենայն առաքինութիւնների զարգարանքն, հոխանաւորողն ու պաշտպանն էս, որ համատուփեան քոյրն էս և հեղութեան ու խոնարհութեան մայրն:

Մտութիւնն էլ ունի իւր զարգարանքն, որով ճոխանումէ և գեղեցիկ երևում, մեր աչքն իրան քաշում, մեր զգացմունքներն հրապուրում: Աթէ այդ արտաքին հաճոյական և ցանկալի երեւոյթը չունենար, ով կրէինէր, որ մեղքը սիրի, որ և իցէ յանցանք գործի, զօրաւոր և անդիմադրելի կերպով հրապուրուելով ու խաբուելով, որով մարդուս աչքը մութ է կոխում և մոռանումէ որ մեղքն իւր գեղեցիկ ու հաճոյական հրապոյրներովը գրաւելով, իրան համեցէք է անում խմելու թոյն՝ ոսկեղօծած բաժակների մէջ: Բայց առաքինութիւնը բացի իւր յատուկ գեղեցկութիւնից՝ ուրիշ ոչ մի հրապուրիչ ու գրաւիչ բան չունի, հաւանուելու համար, առաքինութեան այդ գեղեցկութիւնը նոր չէ ստեղծվում, այլ միայն առուել ևս աւելանումէ այն քօղովն, որ ամօթխածութիւնը նորա վերայ քցումէ:

Արդէն ի բնէ ամեն մի մարդու սրտի մէջ դրած, կամ սցալէս տեսմ, անկած է այն զգացմունքն, որով նա հասկանումէ թէ՛ ինչն է վայելուչ բանն: Այդ զգացմունքը միայն լաւ դատաւարականութեան գործ չէ, ամենարիրտ վայրենի մարդն անգամ, որ անապատ տեղ է կեանքն անցկացնում, մարդութիւնից դուրկ բարբարոսն անգամ քաշվումէ՝ հրապարակաւ՝ ու՝ մարդոց առաջ մի անվայել բան անելուց:

Դաստիարակութիւնը չէ կարող վայելուչ բանի զգացմունքը մարդուս փոքր հասակի մէջ եղած ժամանակն նոր ստեղծել, այլ միայն կերպաւորել, յառաջ տանել ու զարգացնել ու նորան ընկերական կեանքի մէջ աւելի որոշ ուղղութիւն տալ:

Ուստի իրօք աւելի մեծ աշխատութիւն պէտք է՝ վայելուչ բանի համար մեր ունեցած այս ընտելն զգացմունքը մեր մէջը խեղդելու, քան թէ զարթնեցնելու: Արդէն մի գարշելի վարժութիւն պէտք է, որ անվայել բանից կարմրելը մոռանայ մարդ և զգուշի բանն՝ առանց քաշուելու անելն իւր համար սովորութիւն շինի: Արքան էլ որ փչացած լինի մարդս, բայց և այնպէս շատ անգամ, տեղը որ գայ, երեսը պէտք է կարմրի: Պատճառ որ ամօթխածութիւնը՝ մեր ներսի դատարանի, ուղղումեմ ասել, մեր խղճմտանքի քոյրն է:

Ամօթխածութիւնը զարթնումէ անմեղ մանուկներին մէջ վայելուչ բանի մի կատարեալ ուսում ստանալուց առաջ: Արանի նորան, ով որ մի երեխայի նման այս գեղեցիկ մանկական սիրտն ու զգացմունքը պահած կըլինի մինչև իւր խորին ծերութեան հասակն: Նա միշտ սիրելի կըլինի իւր ունեցած այսպիսի սիրուելու և որտանց յարգուելու արժանի զգացմունքով: Մարդուս մարմար սրտի և անարատ հոգւոյ տէր լինելն ինչ հասակի և ինչ սեռից ուղղումէ լինի, երեխայ՝ թէ օրիորդ, պատանի՝ թէ այր մարդ, ծերունի՝ թէ տանտիկին, թէ հասակն առած ուրիշ՝ այնպիսի մի կախարդիչ գեղեցկութիւն է տալի նորան, որ անգիմաղբելի կերպով գրաւում, գերումէ: Քնքոյշ և ազնիւ զգացմունքն ամեն մի հասակի մէջ եղած մարդուն տալիս է իւր աւելի բարձր արժանաւորութիւնն:

Ամօթխածութեան հակառակ զգացմունքն՝ անձօժն-ի-նն է ու լրջ-ի-նն. այս այնպիսի մի զգացմունք է, որ դէն է գնում նուրբ և ազնիւ կերպով մեծացած մարդոց արած կամ անելու ամենայն դատողութիւնն. այս այնպիսի մի ստոր և բոլորովին բթացած ու այլանգակուած զգացմունք է, որ արհամարհումէ բարեվայելուչ բանն, ծաղրումէ աստուածային օրէնք, որ մեր սրտի մէջ կայ:

Անամօթութիւնը կարող չէ տեղի ունենալ առանց կարելու ամենաքնքոյշ արմատից բարոյական զգացմունք, որ մարդուս մէջ կայ, առանց ջնջելու մեր սրտից առաքինութեան զգացմունքը: Անամօթութիւնը կարող է տեղի ունենալ այն ժամանակ, երբ որ

առաջ կծռուին մարդկային արժանաւորութեան վերայ մեր ունեցած ամենայն գաղափարները: Երբ որ մարդս այդ սարսափելի վիճակին է հասնում, ամօթ ու պատկառանքը կորցնելով, այն ժամանակ գարշելի բանը նորա համար գրաւիչ է լինում, անվայել ու անպատկան բանը՝ հաճելի, անբնականը՝ բնական, պարկեշտութիւնն՝ արուեստակեալ մի բան, անամօթութիւնը՝ նախապաշարմունք:

Պատիւ, ամօթ ձանաչող մարդոց խօսքին չէ լսում, այլ փչացած մարդոց դիւր եկող ու հաւան կացող լիրբ ծիծաղին է մտիկ տալի: չէ տկանջ անում իւր իսկ սեպհական համոզման փայելուք բանն անել յորդորող ձայնին, այլ համարում է այդ ձայնն երեխայական յիմարութեան ձայն:

Թեթեամտութիւնը նորա հայրն է, իսկ զգայական ցանկութիւնը՝ մայրն: Դիւր գալու համար ամօթ ու պատկառանք բոլորովին մէկ կողմն է գնում ու յանդուգն աներեսութիւնով բաց անում իւր մերկութիւնը: Նրախօս և նախապաշարմունքից բարձր երեւելու համար, խաղ անելու նման բան է համարում իւր համար անպարկեշտ խօսքեր բերնից հանելն, անբարոյական, անհամեմատ շարժումներն անելն, ամենեւին չէ քաշվում զզուելի երկմտի բաւեր բանեցնելուց խօսակցութեան մէջ. շատ գոհ և ուրախ է լինում, երբ որ իւր այգալիսի գարշելի խօսքերն իրան նմանների մէջ խրխնջոցի պէս ծիծաղ է բարձրացնում: Եւր անամօթութեան վերայ պարծենում է և իւր արած վատ բանովը փառաւորվում է մի քաջ մարդու նման որ պատերազմի մէջ մեծ յաղթութիւն է անում: Բայց և այնպէս մինչև անգամ սաստիկ փչացած մարդոց վերայ ևս մեծ զօրութիւն և ոյժ ունի բնածին պատկառանքն առաքինութեան առաջ: Միայն անպատկառների մէջ համարձակվում է անպատկառ լինել. բայց ամօթ ու պատկառանք ունեցող մարդոց առաջն անամօթ մարդն պարտելիվում է, ինքն իրան այնպէս պահում, որ գոնէ պարկեշտ էլէէ: Անամօթ մարդը կկեղծաւորուի էլ՝ իրան լաւ ցոյց տալով, որ պարկեշտ մարդոց մէջ լինել ու ապրել կարողանայ. իսկ եթէ նա իւր անամօթութիւնը թողնել ու փոխուել չկարողանայ, հասարակութիւնը նորան՝ իբրեւ անտանելի գարշելի մարդ՝ իւր մէջից կհանի, դուրս կքցի:

Ինչպէս երեսին մտիկ տալու չէ այն անամօթ պատանին, որոյ

վարքն իրան մնտնումէ, որ նա վաղուց իւր անմեղութիւնից հե-
ռացել է, փչացել է ու վատ գործի գերի է: Ինչպէս զգուելի է
տարիքն առած մարդն, որ իւր անպարկեշտ խօսակցութեան ձե-
ւերովն փոքրահասակ, միամիտ ու անմեղ տղին ամօթու կարմրա-
ցնումէ և ուրախանում, որ կարողացաւ նսրա և ուրիշների քըն-
քոյշ զգացմունքին դիպչել: Ինչպէս արհամարհելի է մանաւանդ
այն կնիկն, որ իւր աչք ունքովն ու շարժուածքովն ցոյց է տալի,
թէ պատրաստ է ուրիշ տղամարդոց անպարկեշտ ցանկութիւն-
ներին որսը լինել ու աւար գնալ: Բնութիւնն, այսինքն է՝ Աստու-
ծոյ աջն տղամարդիկներից շատ աւելի պինդ է կնանիքի մէջքն
կապել բարոյականութեան և պատուաւորութեան թանկագին
գօտիով: Եթէ որ բարոյականութեան այս կամարը մի փոքր էլ որ
թուլանայ և այնպէս պատահի, որ մի քիչ բացուի ու մի փոք-
րիկ ճեղքուած երևեցնի, ինչպէս որ մի կամարակապ շէնքի մէջ,
այն ժամանակ չար կրքի կատաղի հոսանքի առաջն առնել էլ ոչ
որ չկարողանալ: Սորա համար անհերքելի է մնում այն փորձած
խօսքը թէ՝ մարդկային սեռի մէջ բարոյական կինը ամենազնիւ
բացուած ծաղիկն է, բայց և ոչ ոք չէ կարող այնպէս սաստիկ
պատուից ընկնել, քան թէ անբարոյակա՞ն կինը:

Եւ ինչպէս կարելի է, որ մի աղջիկ դէն քցի իրան անպէտք մի
բանի նման՝ այն ամենագեղեցիկ զարդարանք, որով իւր աղքա-
տութեան մէջն էլ գրաւիչ ու սիրելի է երևում: Ինչպէս կարելի
է, որ մի կին ինքն իրանից գողանալով՝ զրկի իրան այն իւր բաղ-
դաւորութիւնից, որ իւր պատիւը պաշտպանող զէնքն է:

Այսպիսի մի թանկագին բան, որ ամեն մի մարդու համար մեծ
նշանակութիւն ունի, քրիստոնէի համար աւելի ևս մեծ արժէք
պէտք է ունենայ, որովհետեւ իւր սրտի մաքրութիւնից ու ազ-
նուութիւնից աւելի մեծ, աւելի տեղուական, աւելի երջանկա-
ցնող բարիք չէ ճանաչում:

Ամօթխածութեան ամենալուրանգաւոր թշնամին՝ աւելի կա-
նանց սեռի մէջ՝ այն չափից դուրս դիւր գալու ցանկութիւնն է,
որոյ համար խելքները տանել են տալի, ամենայն կերպ աշխա-
տելով, որ շնորհքով, սիրուն երևեն՝ որ իրանց հաւանեն: Եւ ա-
ւելի աւելի նորաձեւութեան (մօդայի) ետեւից ընկնելն է, որոյ
համար ներելի է համարւում մարդու շատ վատ թուող անհա-
շիւ ու անկարգ սխալներ անելն և շատ անգամ ծիծաղելի հա-

գուստոն էլ իբրեւ անսպասեալ հարկաւոր ու շատ վայելուչ ընդունւում :

Կինն, որ Աստուածանից աւելի քնքոյշ և աւելի գրաւիչ կերպով է ստեղծուել, քան թէ այր մարդն, որին բաժին է ընկել արտաքին կեանքի սուելի ծանր ու դժուարին բեռը տանել ու աւելի մեծ նեղութիւնները քաշել, կինն, ասումեմ, աւելի նուրբ զգացմունք էլ ունի բարեւայելուչ ու ամօթ չբերող բանի համար, քան թէ այր մարդն : Կինն, որ իւր կակուղ բնաւորութեամբն ընտրուած է այր մարդու խստութիւնն իւր հեղութեամբն ամօքելով կառավարելու, նորան կապելու այն բանին՝ ինչ որ գեղեցիկ է ու բարի, սորա համար կին՝ թէ աղջիկ ասածդ վերին աստիճանի ամօթխածութեան զգացումն ունին : Բայց այն կինն, որ այդ քնքոյշ զգացումը կորցրել է, ու էլ վախ չունի մի անմաքուր գործից, թող թէ մի անմաքուր մտքից, բոլորովին կորցնում է իւր պատիւն և անարգ մի արարած է համարւում իւր իսկ սեռի մէջ, իսկ այր մարդոց սաստիկ արհամարհանացն է արժանանում : Նա իւր ամենաազնիւ կոչմանը դէմ մեղանչել է, եթէ իւր արատաւոր կեանքի մէջ մարմնոյ գեղեցկութիւնն էլ որ կորցրած չլինի, բայց և այնպէս նա դադարել է իւր սրտի և հոգւոյ ազնուութիւնովը սիրուն ու գրաւիչ լինելուց : Անառակ մարդու տգեղ ցանկութիւնը կշարժի, բայց մի ազնիւ զգացմանց տէր մարդու սիրտն՝ էլ չէ կարող շարժել : Նա ինքն իրան դուրս է քցել արժանաւոր կանանց կարգից, սորա համար ամենայն իրաւունքով ատելի ու արհամարհելի է դարձել ամեն լաւ վարքի տէր այր մարդկանց ու կանանց :

Ամեն բան, ինչ որ մեր զգայականութեանն ու ներանից յառաջ եկած մեղսական հակումներին մեծ կշիռ է տալի, Քրիստոսի մեղաւանդած ուսմանը հակառակ է : Սորա համար պարտականութիւնն է Քրիստոսի աշակերտի, որոյ համար Աստուած ու յաւիտենական կեանք դեռ ևս իրանց նշանակութիւնն ունին, բարոյական անկարգութեան ամենափոքրիկ առիթն անգամ՝ իրանից հեռացնել :

« Ոչ թէ արտաքին զարդարանքն, մազերի հիւսուածները, սակիների շարքերն ու հագուստներ հագնելու կերպն, այլ սրտի անեղծութիւնը, հեզ ու հանդարտ հոգին է պաատուակածն Աստուծոյ առաջն » : (Ա. Պետ. Գ. 3, 4.) :

Սուրբ Աւետարանը չէ արգելում մեզ երկրաւորն էլ զարգարել: Գրոսի գեղեցկութիւնով մարգս աննշմարելի կերպով առաջնորդումէ հասնելու ներսի գեղեցկութեան, այսինքն է՝ սիրելու այն, ինչ որ իւր գործերի մէջ ազնիւ ու արդար է, և ինչ որ հեզութիւնով է արել: Բայց Գրիստոսի կրօն արգելումէ մեզ այն, ինչ որ հագնուելու զարգարուելու կերպովը մեր զգացմունք գրգռումէ գէպի անպարկեշտ բանը:

Հագուստի, նորաձեւութեան մէջ տիրող սովորութիւնը կարող է միշտ անխելք սխալմունքների մէջ էլ քցել, որոնք մարդուս աւելի տգեղացնումեն, քան թէ գեղեցկութիւնն աւելացնում, Բայց նոր ձեւով հագնուելու կապուելու, սանտրուելու կերպը՝ անգաղար փոխուելովն՝ մեր անելու սխալների մեծ մասը մինչև անգամ անվնաս է անցկացնում, պատճառ որ շատերը քիչ օրուայ մէջ անխելք ու ամենևին չհաւանելու բան են համարում այն, ինչի վերայ որ մի քանի շաբաթ առաջ սաստիկ հաւանելով ու զարմանալով էին մտիկ տալի: Մինչև անգամ կարելի է ասել թէ՛ պարտականութիւն պիտի համարենք մեզ՝ որ քաղաքական ընկերութեան կամ հասարակութեան մէջ, մեր խելքին միայն հաւանելով, չհեռանանք եղած սովորութիւնից և գործածուած ձեւից չզանազանենք տարբեր ձեւ ունեցող մեր հագուստովն. խելօքութիւնն այն է, որ գրսից ուրիշների աչքին չընկնենք ու մեզ այնպէս ցոյց չտանք, որ չենք ուզում նորանց սովորութիւններին հետեւել. բայց հագուստն ամեն ժամանակ էլ պիտի լինի պարկեշտութեան ու բարեկրթութեան պատկեր:

Եթէ որ նորասիրութիւնն հագուստների ու զարգարանքի կողմանէ անվայելուչ բանն էլ վայելուչ և ընդունելի համարի, եթէ որ կանանց մէջ ամենապարկեշտներն անգամ, թէև իրանց մրտքից վատ բան անց չկացնելով, նորաձեւ հագուստներ հագնելու կողմանէ յետ չմնալով, հետեւեն իրանց առաջ ընկնող քոյրերին, որոնք զեղի հագուստներով զարգարուելով, իրանց մարմնոյ գեղեցկութիւնովն ուրիշներին հրապուրիչ կերպով երևել են մտածում, այսպիսի անպարկեշտութիւնը միշտ իբրև մի բիծ կմնայ կանանց սրտուոյ վերայ. ընդհանրացած սովորութիւնն անգամ չէ կարող ջնջել մեր սրտից պարկեշտութեան այս մաքուր պատուիրանն, որ սրտի պատուիրան է:

Ամենաթեթև կերպով անգամ ղիպչելն անմեղութեան, նորա

սաՀմանից մազաչափ դուրս գալով, սրբապղծութիւնն է: Աննշմա-
րելի կերպով մի քայլ որ ոտներս դուրս ենք դնում պարկեշտու-
թեան ճանապարհից, խկոյն միւս քայլն էլ ետեւիցն ենք անում:
Այն կինն, որ ունայնասէր թեթեւութիւնով աշխատումէ հրա-
պուրիչ կերպով զարգարուած այր մարդոց առաջը դուրս գալ, որ
աչքի ընկնի ու գիւր գայ, իրաւունք է տալի նորանց իւր վերայ
խիստ դատողութիւններ անելու. փչացած մարդոցն էլ, կարծես,
հրաւիրումէ, որ իւր վերայ նայեն իբրեւ մի փչացած կնոջ վերայ:
Այդպիսի կինը թուճաւորումէ իւր արտաքին երեւոյթի զեղխու-
թիւնովն անմեղների, կամ իրանց մտքից չար բան անց չկացնող-
ների սիրտն ու ծնումէ ուրիշի անկումն ու կորուստը, որուն
պատճառ ու մասնակից լինելը իւր կողմից չէ կարծում:

Բայց ոչ միայն անպիտան նորաձեւութեան խելքը միտքը տալն
է պարկեշտութիւնը մեռցնող մեր մէջն, այլ և «-բախ-նի-ն ա-
նէն», երբ որ «-բախ ժամանակ անց կացնէն լախ «-ամհանից Դ-բա է
գալիս «-անշարժակ-նեան է գնոմ»:

Այս պատճառով պատուաւոր մարդիկ իրանց զուարճութեանց
տեսակն ընտրելու մէջ զգոյշ են: Բարի հրեշտակը լաց է լինում
մեզ վերայ, երբ որ մեր սիրտն իրան տալիս է՝ առանց մտածելու
թեթեւամիտ զուարճութիւնների վերայ: Ոչ թէ տխրութիւնն ու
յուսահատութիւնն, ոչ թէ թշուառութիւնն ու աղքատութիւնն
են անմեղութեան այնքան ամենապիտանգաւոր թշնամին, որքան որ
ուրախութիւնն և զուարճութիւնն, երբ որ մեր բոլոր զգացմունք-
ներն արբեցնումէ, չափ ու սահմանից հանում և մեր խելքը կոր-
ցնել տալի: Այն տեղ, ուր չափազանցութեան հասած ուրախու-
թեան մէջ փաղաքշանքն ու քծնելը մեր ունայնասիրութիւնը
շարժումէ, ուր որ չափից դուրս կերուխումը մեր գլուխը տա-
քայնումէ ու մեր զգացմունքը վերին աստիճանի լարում և մեր
զգայականութեանը լիակատար իշխանութիւն տրվում, այնտեղ
անհետանում են շատ անգամ մեր կեանքի ամենասուրբ կանոննե-
րը, ամենահաստատ բարոյական սկզբունքներն ու ամենաազնիւ
խօսքն, որ ինքներս մեզ տուած ենք մեր վարքի ու բարքի մասին՝
իբրեւ մի ուխտ, որ արած ենք և պիտի կատարենք միշտ ամենայն
սրբութեամբ: Այդպիսի բոպէներում մարդս իրան ներումէ ու
թոյլ տալիս ամենայն հեշտութեամբ անել այն բանն, ինչից որ ու-
րիշ որ և իցէ ժամանակ զգուանքով երեսը սկիտի շուռ տար և

վերջին աստիճանի ցած բան պիտի համարէր: Քիչ է պատահել, որ շատ շատ մարդիկ անսանձ ուրախութեան մէջ իրանք իրանց կորցնելուց ու իրանց չափից դուրս գալուց յետոյ սաստիկ զըղջացել են ու դառն արտասուք թափել:

Մարդու հոգին այդպիսի տեղ ինչպէս հեշտ կորցրել է իւր մաքրութիւնն, ինչպէս պատահել է շատ անգամ, որ սաստիկ յուզուած զգայականութիւնից, անմեղութիւնը կորցրել է իւր անգնահատելի արժանաւորութիւնն:

Ոչ թէ ուրախ ժամանակ անցկացնելն է հակառակ ճշմարիտ քրիստոնէական զգացմանց, այլ զգայականութեան կատաղի բերմանն անձնատուր լինելն՝ աչքը մութ կոխած: Առաքինութիւնն արգելում է մեզ՝ ոչ թէ պար գալը, կամ ուրախութեան մէջ խրմել մէկի ձեռքով մեզ առաջարկած մի բաժակ գինին, այլ՝ ուրախութիւն անելու ժամանակն՝ ինքն իրան այնտեղը հասցնելն, որ ոչ ինքն իւր պատիւը պահի, ոչ էլ ուրիշներից պահանջել կարողանայ, որ պատիւը տաճեն: Միանգամ որ մեզ տխրան տեղը կորցրեցինք, որ էլ մտիկ չտուինք թէ՛ ինչն է վայելուչն ու ինչն անվայել բանն և ամօթխածութեան ու պարկեշտութեան սահմանից դուրս եկանք, վիրաւորելով ու փչացնելով այդ մեր ազնիւ զգացմունքն. — պաշտպանուելու էլ ի՞նչ զէնք կունենայ այնուհետև անմեղութիւնն:

Վարելի է, որ այդպիսի դէպքերում դեռ ևս ամենևին պատահած չէ քեզ, որ մեղքի մէջ ընկնես, բայց անխոհեմ, վարուելուդ համար ինքդ քեզանից դժգոհ լինելդ, տարիներ անց կրկենայ, բայց էլի քեզ կտանջի: Դու կզգաս, որ մի մարգարիտ քո վրայից ընկաւ, կորաւ, ու նորա նմանը մէկ էլ գտնել, գնել երբէք չես կարող:

Սորա համար պէտք է արևոն իենաս ու հսկեա ինքդ քո վերայ աւելի այն ժամանակն, երբ որ ընկերական զսարճութեան ձեռքին ուրախութեան անելն այնչափ մեղ քառացնում է, որ ինքեւր մեղ սկսում եմ կորցնել, քիչ է հոգս, որ խելք, ամօթ, պատիւ մէկ կողմը դնենք ու մեր անասն իսկին հեպեւենք: Եւ այդպէս պէտք է շատ զգույշ համար, որ չմեղանալ զսարճութեան արդէն քաղութեան ու ասպարհում մէ շատ բացարձակապէս իշխող մեր գիտակցութեան վերայ: Ոչ մի ժամանակ այնպէս խիստ պէտք է չլինի ինքդ դէպի քեզ, քան թէ այն միջոցին, երբ որ գրգռող հանգամանքներն ամեն կողմից սաստիկ կեր-

պով ներգործումեն քո զգայականութեանդ վերայ ու սպառնումեն քո սրտումդ փոթորիկ հանել ու զգացմունքներդ տակն ու վերայ անել: Մահկանացու մարդս շատ թոյլ է այն ժամանակն միայն, երբ որ աշխարհումն ամենայն ինչ իւր աչքին վարդազոյն է երևում: Զախորդութիւնը մեզ առաւելապէս Աստուծոյ է մօտեցնում, մինչդեռ ուրախութիւնը շատ անգամ՝ ամենից աւելի հեռացնում նորանից:

Անբարոյական մարդոց հետ նստել՝ վեր կենալն ամօթաթափեան կարճացնէ, որովհետեւ մեր երեսից տանումէ բոլորովին ամօթն ու պատկառանքը, մեռցնում մեր սրտի մէջ սլարկեշտութեան ըզգացմունքը: Նաո՛ր զօրինակներ տեսնելով անպարկեշտ ու անպատկառ մարդիկներից, անպատշաճ խօսքը՝ կամ գործն էլ մեզ այնչափ թուելի չի լինում, սովորական բան է դառնում մեզ համար և այդպէսով մեր քնքոյշ զգացմունքը բթանում: Նաո՛ր քիչ կստատահի, կամ աւելի լաւ է, որ ասեմք թէ՛ բնաւ կարելի բան չէ, որ ամենեւին չփչացած մարդը — ինչ հասակի ու սեռի էլ լինի, զուարճութիւն գտնի նիստ ու կաց անելուց այնպիսի մարդոց հետ, որոնք պատիւ ու պատկառանք ասած բանիդ վերայ արհամարհանքով են մտիկ տալիս ու տնազ անելով ծիծաղում: Եւ եթէ ստիպուած է նա այդպիսիների հետ ապրել, երկար ժամանակ նորանց անամօթութիւնն իրան սաստիկ ընդդէմ կթուի: Բայց ճիշտի երկար կքաշի:

Նաո՛ր անգամ մի անտեղի ու սուտ հպարտութիւն է գալի նաեւ ազնիւ մտածող մարդու վերայ, նորան ճամբիցը հանումէ ու դրդում, որ անվայել կատակներ ու զղուելի սրախօսութիւններ ինքն էլ անի: Հօ կնիկ չէ՞, մարդ է, ասումէ ինքնիրան: Այս ծուռ ու կեղծ հպարտութիւնը նորա մէջ զօրանումէ ու իւր լաւ զգացմունքին յաղթում: Նա չէ ուզում անարգ մարդկանցից յետ մնալ, որ իրանից գերազանց են երևում իրանց անպատկառ ու երկու մտքի սուր խօսքերով: Նա չէ ուզում տանել ծաղրն այն անամօթ ու անպատիւ մարդոց, որոնց մարդատեղ չէ դնում: Նա նորանց ասած լիրբ խօսքերի տակը չէ ուզում մնալ, ինքն էլ կեղծումէ նոյնն, և այսպէս ինչ որ ասում այն էլ լսում, դեռ նա ուզումէ, որ նորանց անպատկառ ու անմիտ խօսքերից աւելի լաւերն ասի իրանց: Եւ այն, ինչ որ առաջն իրան ամենեւին դիւր չէր գալի, կամաց կամաց իւր համար սովորութիւն է դառնում:

ինչ որ առաջ կեղծումէր, բնութիւն է դառնում:

Այս տեսակ թեթեամտութիւն են անում մանաւանդ պատանիներն, որոնք որ զգումեն թէ՛ իրանց ոյժն ուրիշներից պակաս է և որոնք որ աշխարհք են դուրս գալի գեռ հասաատ սկզբունք լունենալով թէ՛ ինչ ճանապարհ պիտի ընտրեն իրանց կեանքի մէջ: Բայց նորանց կողմից շատ անմիտ պատուասիրութեան ըզգացմունք է, որ ուզումեն ցոյց տալ թէ՛ իրանց պատուին կաշել չեն թողնիլ, որովհետեւ այդպիսի անխելք պատուասիրութիւնը այն տեղն է տանում նորանց, որ ամօթը դէն գնելովն, իրանց բարքը փչացնումեն, իրանց կապը կտրում, իրանց մարմինը թուլացնում, իրանց պատուական անունն ոտնակոխ անում, շատ անգամ իրանք իրանց խայտառակում իրանց բոլոր կեանքի մէջը:

Ով որ ամօթխածութիւնն՝ այս կախարդիչ առաքինութիւնը կորցրեց, փորձութեան ժամերումն ամեն մի յանցանք գործելու ընդունակ է: Անմեղութեան պաշտպան սուրբ և ամուր ամբարտակը խախտուած է. հագուց խլուած է իւր ամենազօրաւոր զէնքը չարը գործելու հրապոյրի դէմ: Այն ժամանակն որ տեղից պէտք է գտնենք այն յորդորողն ու խրատողն, որ մեզ համոզելով բռնի, յետ քաշի ու չըթողնի, որ խելքներս կորցրած վազենք ու ընկնենք կորստեան խորխորատը:

Ուրեմն ինձ համար միշտ սուրբ, միշտ պաշտելի լինի ազնիւ հոգացողութիւնս իմ պատուիս համար, միշտ սուրբ, միշտ պաշտելի լինի դժկամակող պատուական զգացմունքս այն ամենայն բանի դէմ, որ կարող է ինձ առաքինութիւնից հեռացնել: Ով ամօթխածութիւն, դիւթի՛չ առաքինութիւն, երբէք իմ սրտիցս դուրս չգնաս, մինչև իմ գերեզման մօնելս իմ հոգուս մաքրութեան պահապանն, իմ սրտիս խաղաղութեան վահանն լինի՛ս:

Եւ Դու, երկնաւոր Հայր, որ այս քնքոյշ զգացմունքն իմ սրտիս մէջը դրել ես, միշտ կենդանի և վառ պահիր իմ մէջս: Ես ինձ այնպէս կպահեմ, որ ինձ համար աններելի համարեմ՝ կամ մոքիցս այնպիսի բան անցկացնել, կամ սրտիս թոյլ տալ այնպիսի մի զգացմունք, կամ մի այնպիսի հակումն ունենալ, որ դէպ ի քեզ նայելու ժամանակն իմ վերայ սարսափ ու գող քցի: Թէև մարդիկ չգիտեն էլ՝ թէ իմ սրտիս խորքումն ինչ է անց կենում, բայց Դու՝ ամենագէտ Տէր, Դու որ իմ երեւկայած բաների գաղտնիքն էլ տեսնումես, ինչո՞ւ Քո առաջդ պէտք է գեղ-

նէի այնպէս, իբր թէ մութ գիշեր ու սև գերեզման է ծածկում ինձ: Պրտեղ թագնուիմ, որ Դու ինձ չտեսնես: Մի՛թէ մարդուս մտքից անցկացած բանն էլ արդէն գործ չէ, որ կարող է կատարուիլ: Մի՛թէ մեր նուիրական անմեղութեան թանկագին մարգարիտն իւր արժէքն չէ՞ կորցնում, երբ որ մեր սրտում շարժումեն այնպիսի անմաքուր ցանկութիւններ, որ բերան բերելն չե՞նք կարող ոչ մի ժամանակ:

Սուրբ Աստուած մի տանիր ինձի դէպի փորձութիւն, այլ փրկիր ինձ չարից:

(Թարգմ.)

Գ. Ե. Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՅՍ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ Ս. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ.

(Շարունակ. Արարար, 1885 թ. է.):

ԳԼ. ԺԳ.

Ս. Երուսաղէմի պատրիարքութիւնը սկսեալ Յակովբ Տեառն եղբօրից շարունակութեամբ պատրիարքը անխտիր իշխումէր տեղւոյն բոլոր քրիստոնէից մինչև Քաղկեդօնի ժողովի յուզումները և մինչև որ երկաթնակութեան ու միաբնակութեան խնդիրը երկպառակելով քրիստոնէական եկեղեցու միութիւնը՝ յառաջացրեց այն հանգամանքը, որ Երուսաղէմայ յոյն եկեղեցին ևս ընդունելով Քաղկեդօնի ժողովը՝ սկսեց նեղել միւս քրիստոնէից՝ ընդ որս և Հայերին, ուստի և հայք, յարմար առիթ ունելով Երուսաղէմի դուրս գալը Յունաց կայսերութիւնից և ընդ իշխանութեամբ մահմետականաց նուաճուիլը, 637 թուին Երուսաղէմայ նուաճող Էօմէր Խաղդաբայի թոյլտուութեամբ ոմն Աբրահամ եպիսկոպոսի կարգեցին Հայոց առանձին պատրիարք անկախ միւս պատրիարքներից, և Հայոց պատրիարքի իրաւասութեան ենթարկուեցին Երուսաղէմի և շրջակայից Ասորի, Խալտի և Եթովպացի (Հաբէշ) եկեղեցականք և եկեղեցիք *): Արդէն Մուհամմէտ Ա. ամի-

(*) Յաջորդ. Պատր. Երուսաղէմի. Բառնարաս վարդապետի Գանձակեցւոյ, Կր. 29—32. տպ. Վ. Պօլիս, 1871 թ.